

Sproglig og kulturel diversitet

– målet for et UNESCO-center i Island

Vigdís Finnbogadóttir Institutttet for Fremmedsprog er et forskningsinstitut ved Islands Universitet (se www.vigdís.hi.is). Det blev etableret i oktober 2001 i anledning af Islands Universitets 90-års jubilæum og Det Europæiske Sprogår. Hovedformålet med etableringen af instituttet er at bidrage til lingvistisk og kulturel diversitet gennem forskning, formidling og undervisning i fremmed- og andetsprog og at fremme viden om sprog og vække folks opmærksomhed på deres vigtige funktion.

Vigdís Finnbogadóttir Institutttets virksomhed angår primært forskning i de 13 fremmedsprog, som der undervises i på Islands Universitet. Det drejer sig om skolesystemets mest centrale sprog, nemlig engelsk, dansk, fransk, spansk og tysk og desuden finsk, italiensk, japansk, kinesisk, norsk, russisk, spansk og svensk samt de klassiske sprog græsk og latin. De vigtigste forskningsområder er lingvistik, især kontrastiv lingvistik, fremmedsprogsindlæring og sprogtilegnelse, litteraturforskning, kultur- og oversættelsesstudier samt forskning i anvendelsen af fremmedsprog i forskellige samfunds- og erhvervsmæssige sammenhænge. Det er værd at gøre opmærksom på, at der er en lang tradition for at undervise og forske i de nordiske sprog som fremmedsprog på Islands Universitet (Valgerður Einarsdóttir 2006), og desuden har dansk spillet en central rolle inden for skolesystemet, så længe almen skoleundervisning har eksisteret (Auður Hauksdóttir 1990, 2001 og 2011). På grund af den centrale rolle, som dansk spiller, og set i lyset af Islands historiske og aktuelle kontakt med det øvrige Norden, er der lagt vægt på at styrke nordisk komparativ sprog- og kulturforskning, bl.a.

AUÐUR HAUKSDÓTTIR

Docent og institutleder, Háskóli Íslands

auhau@hi.is

i det øjemed at finde frem til innovative didaktiske tilgange i undervisningen og udvikle applikationer, som kan lette islændingenes indlæring og brug af de skandinaviske sprog. Desuden er der tale om et markant samarbejde mellem instituttets forskere og nordiske kolleger, som enten har nordiske sprog eller andre fremmedsprog som forskningsområde.

I de senere år har instituttet med Vigdís Finnbogadóttir i spidsen arbejdet intenst for at skabe forudsætninger for etablering af et internationalt sprogcenter i Island med det formål at gøre opmærksom på sprogenes betydning for menneskehedens immaterielle kulturarv og løfte vigtigheden af tværkulturel og -sproglig viden frem internationalt. Som bekendt er sproglige kundskaber og viden om forskellige kulturer menneskets vigtigste redskaber for at komme hinanden i møde og til at skabe kontakter og fællesskaber på tværs af kloden og inden for de lokale samfund. Derfor er almen beherskelse af fremmedsprog af stor betydning. Erfaringen viser, at mange af verdens sprog imidlertid er forsvundet, og endnu flere er truet. Årsagerne hertil er mange: den globale økonomiske og politiske udvikling, demografiske ændringer og de forhold, at nogle få af verdens sprog har fået en mere fremtrædende status end andre. Denne udvikling udgør en alvorlig trussel mod den sproglige mangfoldighed på kloden. Formålet med det internationale sprogcenter er at bidrage til forøget viden om fremmede sprog og kulturer og at værne om sprog for at fremme sproglig og kulturel diversitet.

Lær alle sprog, men glem dog ikke dit eget

»Vil du være fuldkommen i kundskab, da lær alle tungemål, men glem dog ikke dit eget« står der i *Konungsskuggsjá/Kongespejlet*, som stammer fra det trettende århundrede, og findes bevaret i islandske håndskrifter. Det er netop dette citat, som islændinge i København i sin tid valgte som et gravmæle til sprogforskeren Rasmus Kristian Rask (Rask 2002: 238). De positive holdninger til sprog, som her understreges, har længe sat deres præg på islandsk kultur. Det er ikke mindst på grund af positive holdninger både til modersmålet og til fremmedsprog, at islændingene mener, at de internationalt har noget særligt at bidrage med inden for dette område. Takket være dyrkning af litteratur og den rolle, som sproget i øvrigt spiller i islandsk kultur, er det lykkedes islændingene at bevare deres modersmål til trods for først norsk og senere dansk herredømme, som i alt varede i næsten 700 år. Samtidig har islændingene altid været afhængige af kontakt med omverdenen, hvor kundskaber i fremmede sprog har været helt afgørende. En omfattende oversættelsesvirk-

somhed, jf. at Biblen allerede i 1584 udkom i sin helhed på islandsk, vidner herom og har haft stor betydning for kulturen, og for det islandske sprogs rolle og funktionalitet. Desuden er traditionen for at undervise i fremmedsprog – og det endda i mange af dem – kommet mange individer og samfundet til gode. Det har længe været og er stadigvæk en tradition blandt islandske unge at rejse udenlands for at skaffe sig uddannelse og for at lære at begå sig blandt fremmede, jf. talemåden: »Heimskt er heimaalið barn«, dvs., det barn, som kun opfostres hjemme, bliver »heimskt«, altså snæversynet eller uvidende. Det er netop beherskelsen af fremmedsprog, som i århundreder har givet islændinge mulighed for at hente uddannelse fra udlandet og etablere kontakt med udlændinge for senere at vende tilbage med erfaringer og viden, der har været med til at udvide den kulturelle og videnskæssige horisont. Således har traditionen for at drage ud i høj grad ført til »brain gain« og ikke »brain drain«.

Almen undervisning i fremmedsprog er en kvalitet, som islændinge deler med de øvrige nordiske lande, og som både direkte og indirekte har haft stor betydning for de nordiske samfund, jf. den rolle, som fremmedsprog spiller inden for så godt som alle områder i samfundet, og hvor meget fremmedsproglig viden har betydet for opbygningen af det moderne samfund. Desuden er det værd at minde om, at det ikke mindst er på grund af fremmedsproglige kompetencer, at det er lykkedes nordboerne at gøre sig gældende på verdensplan. Således har disse kundskaber sat dem i stand til at værne om deres interesser og slå til lyd for deres holdninger og vurderinger, fx i forbindelse med demokrati, miljø- og fredsspørgsmål samt menneskerettigheder. Meget tyder på, at til trods for de nævnte fordele tildeles undervisning i fremmedsprog nu mindre tid og vægt inden for skolesystemet i de nordiske lande end før, og at udbuddet af fremmedsprog indskrænkes. Det gælder fx undervisningen i dansk og i det tredje fremmedsprog (fransk, spansk eller tysk) inden for de gymnasiale uddannelser i Island. Også her er det vigtigt at værne om sproglige, holdningsmæssige og kulturelle ressourcer for ikke at tabe terræn for kommende generationer. Og endnu en udfordring for vores samfund er at lære at værdsætte, respektere og værne om de sproglige ressourcer og andre kulturelle værdier, som nye beboere bringer med sig til vores land, og samtidig må vi være på vagt over for deres ret til modersmålet.

Gennem etablering af et internationalt sprogcenter vil Vigdís Finnbogadóttir Instituttet i samarbejde med andre sprog- og kulturinstitutter, internationale forskere og alle, der har interesse for sprog, bidrage til at bevare og styrke den sproglige og kulturelle

diversitet. Intentionerne med sprogcentret er blevet præsenteret i bl.a. Danmark, Finland, Frankrig, Færøerne, Japan, Norge, Spanien, Sverige og Tyskland, og der er blevet etableret kontakt med vigtige forskningsmiljøer i disse lande for at samle ekspertise og kræfter blandt dem, som ønsker at bidrage til projektet. Der er blevet lagt vægt på at etablere samarbejde om projektet med nordiske forskningsinstitutioner dels for at styrke forskning og undervisning i de nordiske sprog som nabo- og andetsprog, dels i andre fremmedsprog, som indtager en fremtrædende rolle i Norden. Desuden er det Vigdís Finnbogadóttirs hjertesag, at nordisk sprog og kultur får en helt central status i centret for at styrke det nordiske sprog- og kulturfællesskab og for at løfte det nordiske sprog- og kultursamarbejde frem internationalt, så det kan tjene som et godt eksempel andre steder i verden, hvor sprog snarere adskiller end forener.

I maj 2009 ansøgte de islandske myndigheder om anerkendelse af sprogcentret som et UNESCO-sprogcenter, og på organisationens generalkonference i november sidste år blev det enstemmigt vedtaget, at UNESCO's generaldirektør kunne indgå en aftale med de islandske myndigheder om realisering af et UNESCO-sprogcenter, ifølge kategori II. Det første af slagsen i verden. Sproginstituttets navn skal være *Vigdís Internationale Center for Multilingualisme/Flersproglighed og Interkulturel Forståelse*. Som begrundelse for beslutningen blev der bl.a. henvist til, at islændingene generelt er bevidste om vigtigheden af at værne om sprog og deres store betydning for kulturen. Vægtningen af fremmedsprogsundervisning i Island blev fremhævet, og det at man anser det for at være en selvfølge at beherske mange fremmedsprog. Der blev henvist til, at det er lykkedes at bevare det islandske sprog, og at oversættelse af udenlandsk litteratur har været med til at berige den islandske litteratur. Endelig nævnes det, at Vigdís Finnbogadóttir internationalt er kendt for sin kamp for, at sprogene får lov til at florere til gavn og glæde for kulturen.

Med flersprogethed som mål skal sprogcentret fremme forståelse, kontakt og respekt mellem nationer og forskellige kulturverdener, og med sin virksomhed skal det værne om sprog og styrke bevidstheden om deres værdi som en af hjørnestenene i menneskehedens kulturarv. Centret skal være forum for formidling og meningsudveksling for dem, som beskæftiger sig med flersprogethed og sproglig diversitet, det være sig beslutningstagere, forskere eller offentligheden. Virksomheden skal bidrage til at fremme oversættelse og styrke oversættelsesstudier for på den måde at skabe rige muligheder for at opleve og få indsigt i forskellige kulturverdener. Forskning og undervisning i andet- og fremmedsprog skal udgøre

særlige satsningsområder, og virksomheden skal bidrage til øget forskning i modersmålets rolle som en rettighed. Desuden skal centret motivere til, at der føres tilsyn med sprogpolitik og sprogplanlægning, hvor vigtigheden af retten til modersmålet og flersprogethed fremhæves.

Sprogcentrets vigtigste funktion er at fremme og formidle forskning om sprog og kultur, som har til hensigt at belyse sprogene og deres funktion som en del af menneskehedens immaterielle kulturarv. Der tilbydes faciliteter for førende forskere og forskerstuderende, bl.a. fra udviklingslandene. En særlig vægt bliver lagt på at indsamle sproglige data i digital form og gøre dem tilgængelige for forskere og studerende. Med det formål at vække interesse for sprog og styrke dem vil der blive etableret en slags sprogmuseum eller oplevelsescenter, hvor lægmænd og lærde bl.a. virtuelt vil kunne orientere sig om og opleve forskellige sprog og kulturer. Her er det en stor udfordring at gøre sprogene anskuelige eller til objekt for oplevelse på andre måder.

I den seneste tid er der blevet lagt vægt på at finde midler både i Island og udlandet for at skabe de fornødne faciliteter for det internationale sprogcenter. Således er det hensigten at bygge en særlig sprog- og kulturbygning, som kan huse det internationale sprogcenter og Vigdís Finnbogadóttir Instituttets øvrige virksomhed. I december 2011 blev der udskrevet en arkitektkonkurrence om sprog- og kulturbygningen, og i maj blev vinderforslaget offentliggjort. Hvis de sidste midler kan skaffes hjem, vil sprogbygningen stå færdig og klar til brug i efteråret 2014.

Forhåbentlig formår nordiske sprog- og kulturforskere og andre, der interesserer sig for sprog, at samle deres kræfter og gøre en forskel ved at løfte en værdifuld opgave i fællesskab.

Litteratur

- Auður Hauksdóttir (1990). *Dansk som fremmedsprog i de islandske gymnasieskoler*. Reykjavík: Stofnun í erlendum málum, Islands Universitet.
- Auður Hauksdóttir (2001). *Lærerens strategier – elevernes dansk*. Dansk som fremmedsprog i Island. København: Nordisk Ministerråd.
- Auður Hauksdóttir (2011). »Danske minder i Island. Om mødet mellem dansk og islandsk kultur«. *Danske studier – tidsskrift for dansk sprog, studier og folkeminder*, 5-49.
- Rask, Kirsten (2002). *Rasmus Rask. Store tanker i et lille land*. København: Gads Forlag.
- Valgerður Einarsdóttir (2006). *Danskfaget ved Háskóli Íslands 1915-1980*. Et upubliceret MA-speciale. Reykjavík: Háskóli Íslands, Hugvísindadeild.

Vigdís Finnbogadóttir Institutet for Fremmedsprog, UNESCO-sprogcentret i Island.

Íslandsk

Þegar við lærum ný mál og kynnumst nýrri menningu og öðrum þjóðfélögum, menntum við okkur til að verða heimsborgarar. Það gildir einnig þegar við sem útlendingar lærum dönsku og öðlumst þekkingu á menningu og þjóðfélagsháttum í Danmörku.

Dansk

Når vi lærer nye sprog og får kendskab til nye kulturer og nye samfund, uddanner vi os til verdensborgere. Det sker også, når vi som udlændinge lærer dansk og får kendskab til kultur- og samfundsforhold i Danmark.